

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

U

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

בארץ ופרו ורבו על הארץ : יח ויצא
 נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו : יט כל
 הקנה כל הרמש וכל העוף כל רמש על
 הארץ למשפתתיהם יצאו מן התבה :
 כ ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל
 הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור
 ויעל עלת במזבח : כא וירח יהוה את
 בית הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אסף
 לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי
 יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד
 להכרת את ברתו כאשר עשיתי :
 כב ער כל ימי הארץ זרע וקציר וקר
 וחם וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו :
 ט א ויברך אלהים את נח ואת בניו
 ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ :
 ב ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית
 הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר
 תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם
 נתנו : ג כל רמש אשר הוא חיוי לכם
 יהיה לאכלה בנרק עשב נתתי לכם אר
 קל : ד אך בשר בנפש דמו לא תאכלו :
 ואך

בעופא ובבעידא ובכל ריחשא דרחיש
 על ארעא אפיק עמד ויתילדון בארעא
 ויפשוו ויסגון על ארעא : יח ונפק נח
 ובנוהי ואיתחיה ונשי בניו עמיה :
 יט כל חיתא כל ריחשא וכל עופא
 כל דרחיש על ארעא לורעתהון נפקו
 מן תיבותא : כ ונבא נח מדבתא קדם
 יי ונסיב מכל בעירא דביא ומכל עופא
 דבי ואסיק עלון במדבתא : כא וקביל יי
 ברעה ית קורבניה ואמר יי במוקריה לא
 אוסף למילט עוד ירת ארעא בדיל לחובי
 אנשא אריוצרא לבא דאנשא ביש מועיריה
 ולא אוסף עוד למוקחי ית כל דחי כמא
 דעבדית : כב עוד כל יומי ארעא זרוצא
 ונצדא וקורא וחומא וקישא וסיתנא וימס
 וליליא לא יבטלון : א ובריד יי ית נח
 וית בנוהי ואמר להון פושנו וסגו ומלו ית
 ארעא : ב ודחלתכון ואימתכון תהי על
 כל חית ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל
 די תרחיש ארעא ובכל נוגי ימא בידכון יהון
 מסירין : ג כל ריחשא דהוא חי לכון
 יהי למוקל בירוק עשבא יהבית לכון ית
 כולא : ד ברס בשרא בנפשיה דמיה לא

תיכלון

רשי

ושרצו בארץ . ולא כתיבה מניד טאף הכתמה והעוף כאשרו כח שמים : (יט) למשפתותיהם . קבלו עליהם עלונת לידבק
 כתיבן : (כ) מכל הבהמה הטהרה . אמר לא נזה לי הקב"ה להכניס מחלו ו' אלא כדי להקריב קרבן זיהם (ב"ר פ' כ"ו)
 ל"ד : (כא) מנעוריו . מנעוריו כתיב משנעבר ללאת מועזי אמונתו בו יצר הרע (ט) : לא אוסף ולא אוסף . כפל הדבר
 לשבועה הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי כח ולא מנינובה שבועה אלא וזשכפל דבריו וסיה שבועה וכן דרשו חכמים ז"ל במסכת
 שבויעות (דף ל"ז) : (כב) עוד כל ימי הארץ וגומר לא ישבחה . ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חזי
 תשרי ומרסשון וחזי כסליו זרע חזי כסליו וטבת וחזי שבת קור וכו' ככ"ז (דף קג) (ס"א) עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד טוואתו (כו) :
 קור : קשה מחורף . חורף : עת זרע פעורים וקטנית התריפין להתכשל זרע קור הוא חזי שבת ואדר וחזי יסין (עהרש"ל)
 קציר

על ארעה : יח ונפס נח וכוני ואינתתיה ונשי בני עמיה : יט כל תתא כל רחשא וכל עופא דרחיש על ארעה לזרעיהון נפקו וכו' מיכתא : כ וכוני נח מרבהא קדם יי הוא מרבהא וכוני אדם בעדו דאישר מן ונתא דעדו וצקריב עלוי קרבנא ועלוי אקריבו מן וקבל ית קרבנהון וכו' נחתו מוי דטובענא איתצד ובנייה נח ונסב מכל בעידא וכוני וכו' כל עוף דכי נאסיק ארבע על חהויא מרבהא : כא וקביל יי גבעוא קרבניה וצמר יי גמיקריה לא אוסיף למליט טוב ית ארעה בגין חובי בני אינשא ארום יצרא

דלקא דאינשא ביש מטליותיה ולא אוסיף טוב למיקחי ית כל דמי היקמא דעבדית : כב עוד כל יוכא ארעה דרועא בהקופת משרי וצצרא בהקופת גיטן וקורא בהקופת טבר וחומוא בהקופת פמו וקמא וסרוא וקמי גלילי לא יתבטלון : א ובריק יי ית נח וית בני וצמר לחום פגשו וסגו וקמלו ית ארעה : ב ונתתמון וצמיתמון יהו על כר חיות ארעה ועל כל עופא דשמיא מכל דפרחש ארעה וקבל נגני יבא בידכם ויתמקרון : ג כל רחשא דהוא חי דלכוני יהי למיכל כירוק עקבא וקמי לכוני ית פולא : ד גבם בשרא דתליש מן חיות

רשי

קור חליטן ואיר וחליטין : קיץ . הוא זמן לקיטת תאכס וזמן שמיכסין אותן בשדות ושמקין כמו (שמואל א יז) כלחם והקין לאכול הנערים : חום . הוא סוף ימות החמה חלי אב וחלול וחלי תשרי שהעולם חס ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קיטא קיטין וקוטא : ויום ולילה לא ישבותן . מכלל ששבתו כל ימות העולם ולא יכיר בין יום וסוף לילה (ב"ר כ"ה ופ' ל"ד) . לא ישבותו . לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן : (ב) וחחכם . ואיתתכם כעו תראו חתת . ואגדה לשון חיות (י) סנהדרין צח (שבת קנא) שכל זמן שתינוק בני יומי חלין אתה צריך לשומרו מן העכברים עוג מלך הכסן מת צריך לשומרו מן העכברים שנאמר ויוראכם וסתכם יהיה . אינתי יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים : (ג) לכם יהיו לאכלה . (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון כשר אלא ירק עשב ולכס כירק ועשב שהקפדתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל : בשר בנפשו . אשר להם אכר מן החי כלומר כל זמן שנפשו כולא תאכלו הכשר : (ד) בנפשו דכו . בעוד נפשו : בשח בנפשו

באר רחובות דקדוקי רשי

הייצא אם איננו רוצים ללאת הוליאם אתה (מאך דוא ית ארוס גין) : (ט) מרהוי למכתה מנעורין כו"ו ואלאם וואו הורק לשון נערת אלא כתיב מנעוריו כשור"ק תחת העי"ן ש"מ אשתמש כמי ענין נעור (אב טיטלין) זלשון ויכצור רשעים מומה וזה שכתב משנכער נומעי אמו (אז ער אויס גשילטט ווערט) נומעי אמו יתן כו"ו הרע : (י) לדעת הראשונה הדגש שתיק התי"ו במלת וחחכם

מכלל יופי

כרוב (יח) (ויצא נח) (יט) למושפתתיהם . בצירי הצדי אף שהמורה פולעיל (כ) (ויעל עולות פובנין הפעיל ואין הפרש בינו ובין שמות יט (ויעל משה שהוא מן הקלבי אם לפי הענין היותו עומד או יוצא (כא) (וירחי) : דברה הורה כלשון בני אדם ודרך משל כמו תהליס כ האוכל בשר אכירים ודם עתודים אשתוה . רוצה לומר שקבלה ברצון וערבה לו וטעם הקבלה שהוריד אש מן השמים ואכלה להודיע כי רצה בכריאות הנוראים מן המבול ושמת בהם כמו שכתוב תהליס קד ישמת ח' במעשיו הפך מה שאמר בדור המבול כראשיתו ויהעצבאל לבו כי ידע כי לא יהיה בעולם עוד כמו אותו הדור : (הגהות מושקלופעלור כי היוד בו עין הפועל והוא שסושרשונו בשקל ישעיהא גי' צוץ : (לקלל עוד) ר"ל לא יהיה זה לעולם וכן ולא אוסיף עוד : (כי יצר לב האדם נתאות לב האדם ורעיוניו נקראו כן לפי שהוא יצר ופועל הענינים

וכתב הרא"כ בעי עוד כל ימי הארץ לאות שיש לה קץ קמוכ : אליהם : (כב) (עוד כל ימי הארץ ענינו ההחמורה . זרע וקציר . חלק השנה לשנים ואחר כך לארבעה קור כנגד פזום . וקין כנגד החורף . והם ארבעה תקופות השנה וכל יום ולילה מה שחקר מזה נוסף בזה ואחר כך יאסך העודף ויחפר ויוסיף על החסר עד היותם כסוה . וטעם הכתוב שעוד כל ימי הארץ לא ישתנו סדרי כראשית כמו שהיה במבול : (וקורשו קרר ורו"ל זכרו הלשון הזה שלם בכפלו מייא קרירי : המראאפילו בהקופת תמוז קריר ליה) : ט (ב) (ומוראבם) שם : בידכם נתנו . הטעם כי בידכם נתנו ומענינו תבין חסרונו : חתה והאחד מומנו . איוב מא (העשו לבלי חת) כמו (פת פתים פתכם) : (ג) (כירק עשכ) פרשתיו : (ד) אך כשר כנפשו . בעוד נפשו כו' הוה עדין קי ונתון טעירס II

ה ואר את דמכם לנפשתיכם אדרש
 מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש
 אחיו אדרש את נפש האדם : ו שפר דם
 האדם באדם דמו ישפר כי בצלם אלהים
 עשה ארץ האדם : ו ואתם פרו ורבו
 שרצו בארץ ורבו בה : ס ה ויאמר
 אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר :
 ט ואני הנני מקים את בריתי אתכם
 ואת זרעכם אחרים : ו ואת כל נפש
 החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל
 חית הארץ אתכם מכל יצאי החבה לכל
 חית הארץ : יא והקמתי את בריתי אתכם
 ולא יכרת כל בשר עוד מפי המבול ולא
 יהיה עוד מבול לשחת הארץ : יב ויאמר
 אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן
 ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם
 לדורת עולם : יג את קשתי נתתי בענן
 והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ :
 יד והיה בענני ענן על הארץ ונראתה
 הקשת בענן : טו וזכרתי את בריתי אשר
 ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר
 ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל
 בשר : טז והיתה הקשת בענן וראיתיה
 לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש

חמישי

תיכלון : ה וברם ית דמכון לנפשתיכון
 אתבע מיד כל חיה ואתב עיניה ומיד אנשא
 מיד גבר דישוד ית דמא דאחיה אתבע ית
 נפשא דאנשא : ו דישוד דמא דאנשא
 בסהדין על מימר דעניא דמיה יתשד ארי
 בצלם אלהין עבד ית אנשא : ז ואתון
 פושו וסגו איתילדו בארעא וסגו בה :
 ח ויאמר וי לגח ולבנוהי עמיה למימר :
 ט ונאנא הא אנא מקים ית קימי עמכון
 ועם בניכון בתריכון : י ועם כל נפשא
 חיה דעמכון בעופא בבגירא ובכל חית
 ארעא דעמכון מכל נפקי חיותא לכל
 חית ארעא : יא ואקים ית קימי עמכון
 ולא ישתצי כל בשרא עוד ממי טופנא
 ולא יהי עוד טופנא לחבלא ארעא :
 יב ויאמר וי דא את קנים די אנא יהב
 בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיה
 דעמכון לדרי עלמא : יג ית קשתיה חבית
 בעננא ותהי לאות קנים בין מימרי ובין
 ארעא : יד ויהי בעננתי עננא על ארעא
 ותתחוי קשתא בעננא . טו וזכרנא ית
 קימי די בין מימרי וביניכון ובין כל
 נפשא חיה בכל בשרא ולא יהון עוד
 מנא לטופנא לחבלא כל בשרא : טז ותהי

חיה

דשי

קשתא

בנפשו דמו לא תאכלו . כדי אכרזון החי ואף כנפשו דמו לא תאכלו הרי דם חיו : (ח) ואראת דמכם . אף על פי שהרתי
 לכם נטילת נשמה כבהמה את דמכם אדרש מהסופן דם עמיו : לנפשתיכם . אף החוכך עמנו חגים שלח לא מננו דם : (בד)
 מיד כל חיה . למי שחטאו דור המבול והפקרו למחלל חיות רעות למנוס בהן שחטור (ההלויים מט) נחשל כבהמות נדמו לפיכך
 כוונת לחזור עליהן את החיות : מיד האדם וידהכורג כמודחין עדים חטי אדרש : ומיד איש אחיו . סהות חוכבלי כח
 וברג סוגג חטי אדרש . אם לא יצלה ויכף על עונו ליחל . אף האונג לרין ככרה וחס חין עדים לחיכו בלות וכול חיו נכבד ק"ס
 דורש עננו כמו אדרשו רבותינו ביום נכות וחלשים חנה לדרסק"ה

חוקק

מיומא חיא בזמן דגנפשיה ביה או דקליש מן סויהא נביסמא ועד דלא גפקא כולא נשמתא לא היכלון : ה זכרם
 גר דמכון לגנפשיהו אהבו מן ורא רכל חתא דמקלא דבר גשא אהבו עיניה לאיתקטלא עליה ומדא דאנשא מד
 גבר דיישור בת דמא דאחי ארבע ית גפשא דאנשא : ו דיישור דמא דאנשא גסודין דיענא קחייבין ליה
 קטור דיישור קלא פקדון מרי עלקא ערוד לאיתקטלא מניה ליום דינא דבא ארום דריוקנא : עבד ית אנשא :
 ז ואחון פולשו וגו' : ח ואמר " וגו' : ט אגא קא אגא ממש קמי עמכון ועם בגיכון בדריוכון :
 י ועם קל גפשת חתא דעמכון בעופא ובקערא וקבל חת ארעא דעמכון מקל גפקי תיכונא לקל חת ארעא
 יא ואקיים ית קימי עמכון ולא ישמצי קל בשרא עוד קומי דטורקענא ולא יהי עוד טורקענא לחקלא ארעא :
 יב ואמר " קא את מקמא דגנא מקיים בין מימרי ובגיכון ובין קל גפשת חתא דעמכון לדרי עלקא : יג ית
 גפשיה יהבית בעננא ורתהי לסימו קיים בין מימרי ובגי ארעא : יד ויהי פד אפרוס ענני יקרא עלוי ארעא ותרתימי
 בקמא ביקמא עד לא יטבע שקימא בעננא : טו ודקדקא ית קמי רבין מימרי ובגיכון ובין קל גפשת חתא בקל
 בקרא ולא יהי טוב מניא לטורקענא לחקלא קל בשרא : טז ורתהי קשתא בעננא ואחמינה למדבר קיים עלם בין
 מימרא

רש"י

זומן למנדק אחדוכו' (ו) באדם דמו ישפך . אם יש עדים המיתווה אתם למה כי כללם אלהים וגומר : עשה את האדם . זה
 זקרח חסר זרין להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא : (ז) ואתם פרו ורבו . (כחובות ה') לפי שטעמו הראשונה
 לכרעה וכלן ללנו ולפי מדרשו להקים מי שאינו עוסק בפריה ורביה למופק דמים (במות סה) : (ט) ואני הנני . מוסכים אני עמך
 שהיה נח דואג לעשות בפריה ורביה עד שהכתיבו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה . ובאחרונה אמר לנו הנני מסכים לעשות
 קיים וחוק כרית להבטחתי ואתן לך חות : (י) חית הארץ אתכם . הם המתחללים עם הכריות : מכל יוצאי החובה .
 להביא שקיים ורומים : חית הארץ . להביא המוקץ שאין כללל המיה : אשר אתכם . שאין הלוקח עם הכריות : (יא)
 והקמותי . אעשה קיים לכרית ומהוקמותי הקשת כמו שפייס ויהלך : (יב) לדרת עולם . נכתב חסר ישי דורות שלא
 הוצרכו לחיות לפי שלדיקום גמורים היו כמו דורו של חוקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר) : (יד) בענני ענן .
 כשתעלה כוחשבה לפני להביא חסך ואכדון לעולם : (טו) ביראלהים ובין כל גפשי חיה . בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהם
 פולכתיים ביני וכן נפש חיה . אלא זהו מדרשו כשתכל עוד דין לקטרן עליכם לחייב אתכם אחרונה את האות ומכר :
 זאת

מבלל יופי

מבלל יופי שפירש המדורחילא תאכלו אכל פורש מן המזת עותר לכתי כח :
 (ה) לגפשותיכם בעבור גפשותיכם השכלית המוחלת
 לכס כמו אחרי לי ואמר פרעה לכני
 ישראל . ואל . כל העיתוקוזה ההורג את עצמו :
 כויר כל חיה . יש מפרשים שה' ירוש מהחיה אם תהרגו אלם .
 ואחרים אמרו שידרוס ה' מוד האדם ההורג את רעהו
 באחיצות החיה כגון אם כפחו לפני האריוטרכו . והנכון שהי"ס
 משמש על הפועל כגון על המקבל כי כמו שכתב שיהסך נעשה
 השבטת אחר על הפועל שגשה להאומן וכן מידקס זאת מידקס
 דיוס חכרי כיהם פועלים הרומים . ועם הכתוב שידרוס ה' דס
 ההורג וקח נקמתו על יד כל חיה שיסכס שימיתוהו וכמו שאמר
 שכתבו "לחך על פי שחרבע תמות בטלודין ארכעמותות לא
 בטלוד . וגם על יד אים אחיו כהוא אחיו כהכה ידרוס את נפש
 האדם ההורג שיסכס' שגונג יהרג את הרוצחזה אם לא
 היוסם עדים :

(ז) באדם העומס בעדים . או עמנו כידו אלם דמויסק
 והוא בית דין של מטה :
 (ח) בעלם אלהים פירשתיו : (ז) (שרצו) ענין השריצה
 הוא רוב התולדה כמו השרצים שהם לרובוכן שנות ח
 (זכני ישראל פרו וישרצו) : (י) (לעורף) הבית השמש
 במקום מזויש לפרשו כמו שיעו . וכפירוש וכלם יאמר
 שאמר

בבית לפי שדבר על הנפש : (זככל חית דארץ אהבם)
 שהיתה אתכם בחיבה (יב) (אות הברית) שרשו ברית וענינו
 קיום ויש אומרים כי התיו מומרת כהא כמו (שבת) והוא מן
 יחזקאל . וברא אותהן ואע"פ שכתוב באלף וענינו ברית :
 בענין הקשת נכחו המפרשים כי עיניו הרואות שהוא דבר טבעי
 כי יתולד מלחט השמש באויר הלח וגם בכלי מים לפני
 השמש יראה כעורה הקשת . ודעת הרמב"ן ורלב"ג שלקח' לחות
 ענין הקשת שכבר היה מתחלת הכריה ולכן אמר כתתי ולא חתן .
 והר"ר אדרהס בן עזרא כתב שה' חוק אור השמש אחר המבול .
 וברד"א אמר שמתחלת הכריה היו האדים העולים מן הארץ גסים
 מאד לחחק הארץ ודשנותה בכריה וברכו העמים ועביים היו העננים
 כל כך עבות וגמות שלא היו יכולים ללנוי השמש לעבור בהם עד שלא
 היה מתרסם מראה הקשת לא באויר ולא בענן ומפני זה היו מעותדים
 להביא מבול לעולם ואחרי ככת העננים הקודמים שזכור נודעו
 האדם וקדקדקו העננים כל כך עד שנלווי השמש יעברו בהם ומתוך
 כך תרסם הקשת בענן ולא יוכלו עוד להמיר גשם שוטף על
 הארץ וזכו אות הכרית :
 (יד) (בענני) פועל הרגוש מענן והוקל : (טו) (וריא)
 יהיה עוד המים למבול . רוצה לומר לא
 יהיה זה לעולם . (טז) (בין אר הים) כאלו אמר כיני כמו
 שאמר

חיה בכל-בשר אשר על-הארץ : יז ויאמר
 אלהים אל-נח זאת אות-הברית אשר
 הקמתי ביני ובין כל-בשר אשר על-
 ששי הארץ : פ יח וידעו בני-נח
 היצאים מן-התבה שסותם ויפת והם הוא
 אבי כנען : יט שלשה אלה בני-נח
 ומאלה נפצה כל-הארץ : כ ויחל נח איש
 האדמה ויטע כרם : כא וישת מן-היין
 וישכר ויתגל בתוך אהלה : כב וירא חם
 אבי כנען את ערנת אביו ויגד לשגור אחיו
 בחוץ : כג וינקה שם ויפת את-השמלה
 וישמו על-שכם שניהם וילכו אחרנית
 ויכסו את ערנת אביהם ופניהם אחרנית
 וערנת אביהם לא ראו : כד וינקז נח
 מינו וידע את אשר-עשה לו בנו הקטן :
 כה ויאמר ארור כנען עבד עבדים
 יהיה לאחיו : כו ויאמר ברוך יהוה
 אלהי שם ויהי כנען עבד למו : כז ויפת
 אלהים

קשתא בעננא ואחוינה לדוכרן קים עלם
 בין מימרא דיי ובין כל-נפשא חיתה בכל-
 בישקא די על-ארעא : יז ואמר יי לנת
 דא אית-קיים די אקמית בין-מימרי ובין-
 כל-בישקא די על-ארעא : יח והווי בני-נח
 די נפקו מן חיבותא שם וחס ויפת וחס
 הוא אבוהו דכנען : יט חלתא אילין בני
 נח ומאילין איתבדרו כל-ארעא : כ ושרי
 נח גבר פלח בארעא ונציב ברמא :
 כא ושתי מן-חמרא ורוי ואיתגלי בנו
 משכניה : כב ונחא חס אבוהו דכנען ית-
 עריתא דאבוהו וחוי לתרין-אחוהי בשוקא :
 כג ונסיב שם ויפת ית-קסותא ושויוא
 על-כתף תרויהון ואילו מחורין וכסיו
 ית עריתא דאבוהון ואפיהון מחורין ועריתא
 דאבוהון לא חוו : כד ואתער נח מחמריה
 וידע ית דעבד ליה בריה ועיקרא : כה ואמר
 ליט כנען עבד פלח יהי לאחוהי : כו ואמר
 בריך יי אלהיה דשם ויהי כנען עבדא
 להון : כז ויפת יי ליפת ושרי שבינתיה במשכניה דשם ויהי כנען עבדא

רשיי

להון

יז) זאת אות הברית • הראהו בקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי : (יח) וחס הוא אבי כנען • למה הוצרך לומר כאלו לפי שהפרשה
 עמוקה וכאם כסדרותיו של נח שקלל כה חס ועל ידו נתקלל כנען ועדין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכתנן בנו לפיכך הוצרך לומר כאלו
 חס הוא אבי כנען : (כ) ויחל • (ב"ר) עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת : (י"ח) איש האדמה •
 אדוני האדמה כעו (רות א') איש נעמי : ויטע כרם • כשכנסם לפיכך הכניס עמו וזמרות ויחורית אחים (ב"ר) : (כא) אהלה •
 אהלה כתיב רוח ל' וסכטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו') הסופים במוצק יין (יב) •
 ויתגל • לשון ויתפעל : (י"ג) (כב) וירא חם אבי כנען • (ב"ר) יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאחיו לכך הוזכר
 על הדבר ונתקלל : את ערות אביו • יש אומרים מרסו : (סנהדרין ט') וי"א רכעו : (כג) וינקה שם ויפת • אין כתיב
 וינקה אלא ויפת (סנהדרין ע') למה על שם שנתחנן במנות ויתר מיפת לכך זכו בניו לטלית של צינית ויפת זכה לקבורה לכניו שנאמר
 (יחזקאל לט) אתן לגונו מקום שם קבר • וחס שכזה את אחיו נאמר כורעו (ישעיה ב') כן ינהג מלך אשור פת שבי מזרים ואת
 גלות כוש כערים וקטים ערום ויחף ומשופי שת וגו' : ופניהם אחרנית • למה נאמר פנים שטויה חלוד כשקי בו אללו והוצרכו להפך
 עצמם לכפותיהם עטו כניסם אחרנית : (כד) בנו הקטן • השמול והכוזב עו (יאמיה בנט) הנה קטן נתתיך כגויס כווי •
 (כה) ארור כנען • אמה גרעת לישלח אל ידן רכיעי אחר לשונתי ארור כנר רכיעי להיות משקש את זרעם של אלו הנדוליס שהוטל
 עליהם

מיכרא דין רבין כל נפשית ותתא בקל ביסרא דעל ארעא : יו ואמר יי לנח דא אתק וקבים דבקימית בין מיכרי רבין
 מיכרא כל בקרא דעל ארעא : יח ותו בני נח דנפקו מן תיבתא
 שם וקם ויפרת והם הוא אבוי דקנען : יט תלתא אלין בני
 דנח ומאלין אתבדרו למיבת בקל ארעא : כ ושרי נח למיחוי
 גבר פלח בארעא ואשפת גופנא דכושיבתא נהרא מן גיגיתא דעתן
 ונצביה לכרמא וביה ביומא אנצרת ובשילרת ענבין ועצרינון : כא ושרי מן חמרא ורוי ואנתערטל בגו משקניה :
 כב וחמא חם אבוי דקנען יר עריותא דאבוי ותו לתרי אחוהי בשוקא : כג ונסב שם ויפרת יר אקטלא
 ושרי על קמף פרנהון ואולי כצתרוי ובסיהר ית עריותא דאברהון ואפיהום מצתרוי ועריותא דאברהון לא חמון :
 כד ואתער נח מן חמריה ויע באשפתערת חמרא ית דעבר ליה חם בריה דהויא קליל בוכתא דגנם ליה
 דלא יוליד בר רביעי : כה ואמר ליט קנען דהויא בריה רביעי עבדי משעבר יהי לאהוי : כו ואמר בריך
 יי אלהי דשם דעבדמיה צדיקא וקניו יתו קנען עבדי ליה : כז ישפר יי תחומיה דהיפרת ויתפרו בניו וישרון
 במדרשא

רשי

עליהם טורח עבודתי מעתה . ומה ראה חס ספרו אמר להם לחמוי אדם הראשון שני בניו היו לו והרגוה את זה בטביל ירושת העולם
 ואכזריוס לוג' בניו ועודנו מבקש בן רביעי : (כו) ברוך ה' אלהי שם . שעתיד לשמור הכטמתו לורעו לתת להם את ארץ כנען .
 ויהי . להם כנען למס עובד : (כז) יפת אלהים ליפת . מתורגס יפת ירמיס : וישכון באהלי שם . ישרה שכינתו
 בישראל

באר רחובות

וחתכם מורה חסרון תי' ולות חמלעית מן השורש יון שורש חתה דהיינו ענין פחד ומורא ולדעת הנדרש אגדה כמלת וחתכם תביה הני' ו'
 תמורת ה' א' השורש והדגש שכתובה מורה חסרון וי' ד' לוח חמלעית מן השורש ושרשו היה ודרשו תינוק בן יומיו חיוכו' : (יא) כישוס
 דחין לומר מלת ויחל מענין התחלה לחודיה כפזטיס דקרא תקשה מלת ויחל מיותרת לנמרי דהא כתיב בתריה ויטע כרס וכוין דנטע
 בוודאי התחיל אלא ודאי' גס להורות הלימוד דענין חולין ובגמיותו דיכר הכתוב שהיה לו לעשות תחילה כנטיעה אחרת : (יב) מדהוי
 לנוכת בוי' חולס בסוף דהוא סימן לוכר הכסתר (זין נעלט) לא כתיב אהלה כה"א תמורת וי' על כרחיך להורות גס הלימוד
 רינון על שומרון כתיב ביחזקאל כ"ג ותלדנה בניס וכנות ושמותן שומרון אהלה וירוסלים אהליבה : רש"י מודיעך כזה דכמלת
 ויתגל הוא השורש גלה אלא שכתב בחסרון ה"א כדיך כל שורש ספופה ה"א וכתב לו כתיב ויתגלה על עסקל ויחפעל והוראות לשון
 התפעל שפועל בענינו (ער החטו' ד' זעלבין אנטפלעקט) : (יג) כישוס דתנועת ג' חן סימן לנוכת הזכר הוא (כנ"א דין) וכאמת
 אין

מכלל יופי

שתיים ואחת יוצאה זנב ובפחות מכן לא יקרא כרם
 (כא) (וישת מן היין) לדעת רבי יהודה ורבי יונה הנטון
 בו נשת על משקל ג' ו' ו' ו' ולהדין המלה אשר אחריה
 אמרו כן ועיין בסיומן ל"א
 ובסיומן ג' ובסיומן פ' וישם חמוצא שברוביהם לר"ק
 וכאשר יהיו שני שואים בסוף המלה אם דבקה א' אשר בצדה
 תניע השוא השנית ותקראנו בקריאת ראשית המורה
 אשר בצדה ויש שקוראים כל שני שואים בסוף המורה
 נחים : (אהלה) הוא מקום זו הכנוי : (כד) (ויקץ נח)
 ביוד האיתן לבר יוד השך שנעלמה :
 בנו הקטן מני בני-טב אל חס' ביכנען היה כמו הקטן ומס לא
 היה כן הקטן למח' עורס וזה היה זה המעשה ויש
 מרבותיו אומרים שסרסו וכן כתב בר"ם הכלד' : ופירו' הענין
 שכתב עשה המעשה הכנוי ומס אכיו ראה ושמת ולא כוס להגיד
 לטני אחיו כחין כחמק ולפיכך נתקלל כנען .
 (כה) עבד עבדים עבדות חוק ונפלאות כמו קדש קדשים :
 (כו) (עבר לשון) - לורע ששוכן עבר למן דופת אכני
 יפתגס כן היה עבד (כו) (יפת אלהים) - מכנין הפעיל
 יב

אלהים לפת וישפן באהלי-שם ויהי כנען
 עבד למו : כח ויחייגה אחר המבול
 שלש מאות שנה וחמשים שנה : כט ויהי
 כד-ימי-נה תשע מאות שנה וחמשים
 שנה ונקמת : פ א ואלה תולדת בני-נה
 שם חם ונפת ונולדו להם בני-אחר
 המבול : ב בני נפת נמר ומגוג ומדי ונון
 ותבל ומשך ותיקם : ג ובני נמר אשכנז
 וריפת ותנרמה : ד ובני נון אלישה ותרשיש
 א כתיס וודקנים : ה מאלה נפרדו ארבעה
 בארצותם איש ללשנו למשפחתם בגויהם :
 ו ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען :
 ז ובני כוש סבא וחילה וסבתה ורעמה
 וסבתקא ובני רעמה שבא ודדן : ח וכוש
 זכד את-נמרדה הוא החל להיות גבר בארץ :
 ט הוא-היה גבר ציד לפני יהוה על-
 בן ואמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה :
 י ותהי ראשית ממלכתו בכל וארך
 ואפד ובנה בארץ שגער : יא מן-הארץ
 שהוא יצא אשור ויבן ארתינונה ואת-
 רחבת עיר ואת-בבל : יב ואת-רסן בין
 נינוה ובין בבל הוא העיר הגדלה : יג
 ומצרים ילד את-לודים ואת-ענמים ואת-
 להקים ואת-גפתקים : יד ואת-פתרסים

ואת

רשי

להון : כח ויחייגה אחר המבול חלת
 מאה וחמשים שנים : כט והיו בל-ימי-נה
 תשע מאה וחמשים שנים ומית : א ואילין
 תולדת בני-נה שם חם ונפת ואיתילדו
 להון בנין אחר מופנא : ב בני נפת נמר
 ומגוג ומדי ונון ותבל ומשך ותיקם : ג ובני
 נמר אשכנז וריפת ותנרמה : ד ובני נון
 אלישה ותרשיש כתיס וודקנים : ה מאילין
 אתפרשו נגרת עממיא בארעתהון גבר
 ללישניה לזרעתהון בעממיהון : ו ובני חם
 כוש ומצרים ופוט וכנען : ז ובני כוש
 סבא וחילה וסבתה ורעמה וסבתקא ובני
 רעמה שבא ודדן : ח וכוש אוליד ית-
 נמרוד הוא שרי למהו גבר-תקוף בארעא :
 ט הוא-היה גבר-תקוף קדם יי על-בן
 ותאמר כנמרוד גבר-תקוף קדם יי : י ותהיה
 ריש מלכותיה בכל וארך ואפד ובנה
 בארעא רבבל : יא מן ארעא היא נפק
 אתורא ונבא ית-נינוה וית-רחבת קרתא
 וית-בלח : יב וית-רסן בין נינוה ובין
 בלח היא קרתא רבתא : יג ומצרים אוליד
 ית-לודאי וית-ענמאי וית-להקאי וית-
 גפתוקאי : יד וית-פתרוסאי וית-כסלוקאי
 וית-נפתרוסאי : יו וית-גפתוקאי :

וכנען

בשראל - וזדרש חכמים אף על פי שיפת אלהים לפת סכנה מרשעים וכו' יפת בית שילא שרתה כו' שכינה וזכרן שרתה כחוקדש
 ראשון סכנה שלמה שהיה מוכני סם : ויהי כנען עבד - חף עשיגלו בני סם ומכרו להם עבדים וכו' כנען : (ב) ותיקם - זו מרש
 (ב"ר) (ח) להיות גבור - לכחורוד כל העולם על הקב"ה סעלת דור הכלנה : (ט) גבור ציד - לדעתן של כחיות כפיו
 והטעם גבורות במקום : לפני ה' - תפקוין להקניטו על סניו : על בן יאמר - על כל אדם קרשיע כעוהת כניס ודערבוננו
 הלשונת